

Corc Oruell

HEYVANISTAN

Tərcüməçi:

Vilayət Quliyev

qanun nəşriyyatı

George Orwell

ANIMAL FARM

“Malikanə” fermasında yaşayan heyvanlar “bərabərlik cəmiyyəti” qurmaq niyyəti ilə öz sahiblərinə qarşı üsyana qalxırlar. Qiyam baş tutur, ferma heyvanların ixtiyarına keçir. Lakin vaxt ötdükcə idealist prinsiplər tədricən dəyişdirilir, hakimiyyəti ələ keçirən donuzlar – xüsusilə Napoleon – digər heyvanları aldada-raq yeni diktatura yaradırlar.

Əsər inqilabın necə öz ideallarından uzaqlaşdığını, təbliğatın və qorxunun idarəetmədə rolunu, cəmiyyətlərin siyasi şüursuzluğunun necə fəlakətli nəticələrə yol açdığını kəskin satirik dillə göstərir.

Corc Oruellin “Heyvanıstan” əsəri totalitarizmə, siyasi manipulyasiyaya və kütlələrin istismarına dair klassik antiutopik alleqoriya-dır.

CORC ORUELLİN GÜLMƏLİ VƏ QORXUNC NAĞILI

Çağdaş dünya ədəbiyyatı tarixinə Corc Oruell təxəllüsü ilə daxil olan Erix Artur Bleyer (1903-1950) XX əsr ingilis ədəbiyyatının, ədəbi tənqid və jurnalistikasının tanınmış nümayəndələrindən biridir. Onun yaradıcılığı özünün yüksək intellektual səviyyəsi, ictimai haqsızlıq və ədalətsizliklərə qarşı barışmaz ruhu, totalitar təfəkkür və idarəçilik üsuluna qarşı mübarizliyi ilə seçilir.

Yazıçı qısa ömür yaşasa da, yaradıcılığı və fəaliyyəti kifayət qədər geniş olmuşdu. Oruelli bir qayda olaraq ötən əsr ingilis mədəniyyətinin ən yaxşı tarixçisi və ən yaxşı esselər müəllifi hesab edirlər. O, nəsr ilə birlikdə qələmini eyni uğurla bədii yaradıcılığın digər sahələrində – poeziya,

ədəbi tənqid və ssenari sahəsində də sınımış, habelə çoxsaylı ictimai-siyasi məzmunlu məqalələri ilə yaşadığı dövrün mühüm ədəbi-ictimai problemlərini işıqlandırmağa çalışmışdır.

Corc Oruell həyatı ilə əsərləri, düşüncələri ilə əməlləri arasında düz mütənasiblik olan yazıçılardan idi. O, insanların hür yaşamaq haqqını yalnız kitablarında deyil, gerçək həyatda da müdafiə etmişdi, totalitarizmə qarşı yalnız qələmlə deyil, hətta silahla da mübarizə aparmışdı. Yaradıcılığında toxunduğu kəskin və qlobal problemlər Corc Oruellin yaradıcılığının və şəxsiyyətinin bu gün də dünya miqyasında ictimai fikrin mərkəzində qalmasında mühüm rol oynamışdır.

Corc Oruell uzun illər boyu istər dünya, istərsə də azsaylı Azərbaycan intellektualları arasında daha çox “1984”-ün yaradıcısı kimi tanınmışdı. Lakin o, məşhur romanından heç də az populyar olmayan başqa bir antiutopiyanın – “Animal farm” (“Heyvanıstan”) povestinin müəllifidir. 2006-cı ildə “The Tayms” jurnalı bu əsəri 1923-2005-ci illər ingilisdilli ədəbiy-

yatın 100 ən yaxşı nümunəsi sırasına daxil etmişdi. Povest 1996-cı ildə dünya ədəbiyyatı incilərindən tərtib olunmuş 60 cildlik “Great books” – “Böyük kitablar” silsiləsində də özünə yer almışdı. Nəhayət, “Heyvanıstan” avropalı ədəbiyyat həvəskarlarının, tənqidçilərin və tədqiqat mərkəzlərinin rəyi əsasında hazırlanan “Modern library list of best 20th-century novels” – XX əsrin ən yaxşı romanlarının müasir kitabxanası nominasiyasında – ilk yerdə Ceyms Coysun “Uliss” romanının dayandığı bu siyahıda 31-ci olmuşdur.

Povest mənim tərcüməmdə 2008-ci ildə “Azərbaycan” jurnalında dərc edilmiş və böyük oxucu marağı doğurmuşdu. Kitaba soyuq, laqeyd münasibətin hökm sürdüyü cəmiyyətimizdə “Heyvanıstan”ın oxucular, xüsusən də gənclər arasında maraqla qarşılanması, ədəbiyyat həvəskarlarının təşəbbüsü ilə internet-saytlara yerləşdirilməsi, bloqlarda müzakirə olunması ilk növbədə Oruellin əsərlərindəki mövzu və problemlərin müasir Azərbaycan şəraitində də aktuallığını qoruyub saxlaması ilə bağlıdır.

Qeyd edirəm ki, əsərin adının Azərbaycan dilinə “Heyvanıstan” şəklində tərcüməsi bəzi

mübahisələr doğurmuşdur. Onun eynən orijinaldakı kimi "Heyvan ferması" şəklində verilməsini məqsədəuyğun sayanlar az olmamışdır. Əslində isə türk dillərində məkan məfhumu yaratmağa xidmət edən "stan" prefiksi əsərin adının həm bədii, həm də məntiqi cəhətdən daha tutumlu ifadəsinə imkan yaratmışdır.

"Animal farm" rus dilinə "Skotskiy dvor", "Skotskoe xozyaystvo", "Skotskiy uqolok", "Skotskiy xutor", "Ferma jivotnix", "Ferma Enimal", "Zverskaya ferma", Ukrayna dilinə "Kolqosp tvarin", türk dilinə "Heyvanat bağçası" (yeri gəlmişkən əsəri türk dilinə 1954-cü ildə məşhur yazıçı və ictimai-siyasi xadim, İstiqlal Savaşının ideoloqlarından olan Xalidə Ədib Adıvar çevirmişdi – V.Q.), farscaya "Qəleyi-heyvanat", polyak dilinə "Volyer zverjat" şəklində tərcümə edilmişdir. Məncə bu adların heç birini yetərincə uğurlu saymaq olmaz. Üsyana qalxan heyvanlar alleqorik şəkildə də olsa, öz dövlətlərini qururlar. Hətta bir müddət sonra ferma respublika elan olunur, Napoleon isə yekdilliklə onun ilk prezidenti seçilir. Başqa sözlə desək, heyvanların insanın nəzarəti altında yaşadıkları ferma onların müstəqil

idarə etdikləri dövlətə çevrilir. Burada isə artıq “Heyvan ferması” yox, “Heyvanıstan” adı daha yerinə düşür. Napoleon başda olmaqla donuzların digər heyvanlara vəhşi-heyvani münasibəti də hər cür mənəvi başlanğıcdan məhrum “Heyvanıstan” haqda danışmağa daha çox əsas verir.

Yeri gəlmişkən, əsərin ilk fransız nəşri hazırlanarkən Corc Oruell onun “Union des republicues socialistes animals” (“Heyvanların sosialist respublikaları ittifaqı”) adlandırılmasını təklif etmişdi. Lakin burada “Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqı” ilə bənzərlik çox çılpaq şəkildə nəzərə çarpdığından fransız nəşirləri riskə getməmişdilər. Təklif olunan fransız adının qısaltması olan URSA-nın latın dilində “ay” mənası verməsi, həmin sözün isə məcazi anlamda Rusiyanın simvolu kimi işlədilməsi də öz təsirini göstərmişdi. Göründüyü kimi, Corc Oruell özü də “heyvan fermasının” ölkə, dövlət anlamını ifadə etməsinin tərəfdarı idi və bu mənada “Heyvanıstan” adı həm də müəllif istəyinin gerçəkləşməsinə xidmət göstərir.

Əsərin janrı da indiyə qədər tam dəqiq şəkildə müəyyən olunmamışdır. 1945-ci ildə çıxan ilk nəşrində “Heyvanıstan” “fairy tale” –

“sehrli nağıl” kimi təqdim edilmişdi. Bir il sonrakı ABŞ nəşrində o, artıq “novel” – “roman” adlandırılırdı. Müxtəlif nəşrlərdə “satira” və “modern satire” – “müasir satira” təyinlərinə də rast gəlmək mümkündür. Biz “Heyvanıstan”ı povest adlandırmağı daha məqsədəuyğun saydıq.

Nəhayət, əsərdəki heyvan adlarının tərcüməsi də indiyə qədər müəyyən mübahisə doğurmaqdadır. İstər rus, istərsə də digər dillərə tərcümədə bəzən bu adların milli dildəki variantı tapılır, bəzən isə onlar orijinaldakı kimi verilir. Azərbaycan dilinə tərcümədə biz Snowboll, Clover kimi adları eynən saxlamışıq. Əslində bu adları Qartopu, Yonca şəklinə çevirmək də mümkün idi. Squealer adı isə Çığırğan şəklində verilib. Fikrimizcə, adların belə təqdimi əsərin daha yaxşı qavranılmasına xidmət edir.

“Heyvanıstan” povestində Corc Oruell barışmaz düşmənlərindən olduğu totalitar idarəçilik üsulunu kommunist ideologiyası və stalinizmin timsalında göstərmişdi. Təbii ki, müəllif təbliğat broşürü deyil, bədii əsər yazdığından antiutopiyaya əl atmış, fikirlərini alleqorik ümumiləşdirmələr vasitəsi ilə ifadə etməyə üstünlük vermişdir.